

ประเพณีสงกรานต์ปีใหม่เมืองเหนือ

ประเพณีสงกรานต์ปีใหม่ เมืองเหนือ

เดือน 7 เหนือ เมษายน

ปีใหม่เมืองเฮา ตั้งแต่วันที่ 11-12 เมษายน ขึ้นไปคนเมืองเหนือของเราว่าจะอยู่แห่งหนตำบลใด ก็จะพากัน (ปักบ้าน) กลับบ้านกันเพื่อไปเล่นปีใหม่ที่บ้านเกิดเมืองนอนของแต่ละคนตามประเพณีบ้านเราเมืองเหนือ

ถึงวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ถือเป็นวันสงกรานต์ปีใหม่ของล้านนา คือวันนี้สังขารล่อง

วันที่ 14 เมษายน เป็นวันเนา ทางล้านนาเรียกว่าวันเนา

วันที่ 15 เป็นวันพระยวัน วันดีสุดยอดของวันดี บ้านเราเรียกว่าวันพระยวัน

ความหมายของวันสงกรานต์ (ปีใหม่เมืองเฮา) หมายถึง พระสุริยอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนสู่ราศีเมษ ระหว่างปีต่อปี เรียกว่าหัวเลี้ยวหัวต่อของปีใหม่และปีเก่ามาพบกัน มักจะมีฟ้าฝนและลมแรง บ้านเราเรียกว่า หมดหนาวเข้าร้อนเดือน 6 เป้ง บ้านเมืองเหนือฮ้องว่าฮ้อนเขาหนาวออก ในเดือนเมษายนนั้น ตกอยู่กลางฤดูร้อน ความร้อนจัดแผดเผาทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ใต้ดวงอาทิตย์ อากาศร้อนจัดแม้แต่ม่านน้ำก็จะแห้ง อาหารของกินทิ้งไว้ข้ามคืนก็จะมีกรบูดเน่าเหม็น กินไม่ได้จะทำให้ท้องร่วง ประชาชนจะต้องระวังให้มากประชาชนมักจะเจ็บหัวปวดท้องเพราะความแห้งแล้ง น้ำแห้ง ขอด มักมีไฟป่าลุกลามไปตามภูเขา ป่าไม้ ไฟป่าก็คือไฟของคนเรา จุดเผาขึ้นหละหวาไฟป่า

ฉะนั้นคนโบราณมีการสงเคราะห์ใหญ่ในวันที่ 16 เมษายน คือ วันปากปี ชาวบ้านจะช่วยกันทำสะดงใหญ่หรือसानตะกวาง 1 เมตร ยาว 1 เมตร เอาาบกล้วยมาทำเป็นสี่เหลี่ยมวางบนไม้ตะที่สานนั้นแล้วชาวบ้านจะช่วยกันจัดดาเครื่องบูชาสังเวไลในสะดง มีรูปสัตว์ต่างๆ เช่น เป็ด ไก่ หมู หมา ช้าง ม้า วัว ควาย และเครื่องปรุงแต่งมี แก้งส้มแก้งหวาน พริกเกลือ ข้าวสุก

ข้าวสาร จิ้นปลา ผลไม้ต่างๆ เช่นมะพร้าว ตาล กล้วยอ้อย หมากรู เหมียง นุหรี เทียน รูป ช่อธง สลับกันปักตามขอบสะดวงให้ครบทั้ง 4 ตลอดเทวบุตร เทวดาอารักษ์ มาช่วยกันปักปักรักษาให้ชาวบ้านหมู่บ้านทุกหลังคาเรือนให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บติดอุปัทวอันตราย ขอให้ตกไปด้วยปี เดือน วันและยามดังนี้

วันที่ 14 เมษายน เรียกกันว่าวันเนาแต่เมืองเหนือลานนาเรียกกันว่าวันเนา คือวันว่างการทำงานเพราะเราทำงานมาปีหนึ่งแล้วถึงวันนี้หยุดพัก วันนี้โบราณห้ามค้าห้ามตีกัน จะช่วยกันห่อข้าวต้มขนมกันที่บ้าน พอได้เวลา 4 โมงเย็น ก็จะแต่งตัวกันสวยสดงดงามตั้งแต่หนุ่มจนสาวถึงผู้เฒ่าผู้แก่ แม่หม้าย แม่ฮ้าง จะแต่งตัวกันสวยงามมาก มีดอกไม้ก็ถือดอกไม้ธูปเทียนเป็นข้อมาปักมวยผม บางคนที่แต่งตัวแบบลานนามีสะไบสีลันต่างๆ มีลวดลายต่างสี มีหม่องมีกลอง แห่ชิง หม้องๆ ฟ้อนโจ้โละดอกข่า ประแป้งอย่างแมวโพง แล้วก็ไปพบกันที่ท่าน้ำช่วยกันขนทรายมาทำเป็นแบบกองเจดีย์ทรายไว้ตามวัดต่างๆ พร้อมกับสาดน้ำกันเป็นการสนุกสนาน

วันที่ 15 เมษายน จะเป็นวันพระยาวันของเมืองเหนือเราเป็นประเพณีทำบุญ คือ เอาขันข้าวไปทาน คนโบราณว่าตานกัะข้าว มีอาหาร ข้าวต้มข้าวหนม ผลไม้ น้ำไปทานอุทิศไปหาผู้ตายไปแล้ว มีมารดา บิดา พ่ออัย แม่เฒ่า ลูกหลาน จัดเป็นกัะไปทานตอนเช้าแล้วเลยทำบุญตักบาตรและมีตุ๋นใจ ตักตุ๋นแขวนกับกิ่งไม้ คนโบราณตัดเองไม่ต้องไปซื้อ นำไปปักที่เจดีย์ทรายและหาไม้ก้ามไม้ศรี (ลำตันโพธิ์) นำมาถวายเป็นदानพร้อมกันแล้วนำไปกำตันไม้ศรี ไม่ใช่เอามาถึงวัดแล้วเอาค้ำเลยต้องนำไปถวายदानก่อนแล้วค่อยเอามาค้ำตามประเพณีขนบธรรมเนียมที่ดีงามของสาธุชนทั้งหลาย เพราะการขอขมาลาโทษและให้อภัยโทษแก่กันไปในตัว แต่ปัจจุบันมีมุ่งแต่สนุกสนานเป็นส่วนใหญ่ จะมีในวงศ์ตระกูลของใครของมันเท่านั้น พวกเกร อันธพาลก็เมาสุรา ลวนลามแล้วก็มีเรื่องต่อกัน ทูบ ตีกันอย่างนี้เรียกว่าเกินขนบประเพณีไป

วันที่ 16 เมษายน เข้ามาเป็นวันปีใหม่เราเรียกว่า วันปากปี ปากเดือน ปากวัน ติดต่อกันสามวันต่อจากนั้นก็ถึงวันธรรมดา แต่มีประเพณีของพระสงฆ์สามเณร จะต้องไปขอขมา ลาโทษคำหว่าพระสงฆ์ผู้อุโสแก่พรรษาตามวัดต่างๆ นำคณพระเณรและศรัทธาไปคาราวะเป็นวัดๆไป แม้วันสงกรานต์ปีใหม่จะผ่านไปหลายวันแล้วก็ตาม แต่ประเพณีควรจะยังทำกันไปอยู่ตลอด บางแห่งจนหมดเดือนเมษายนเลยก็มี

ในบางแห่งวันปากปีจะมีการทำบุญสืบชะตา สะเดาะเคราะห์กันถือว่าทำต้นปีจะได้คุ้มครองไปตลอดปี นิยมกันมากนิยมฟังธรรมสาริกิริวิชาสูตร คือ ฟังธรรมสืบชะตา บางหมู่บ้านพระไม่ว่างเลยทั้งวัน

วันเนาหรือวันเนา

“วันเนา” เมืองเหนือเรียกว่า “วันเนา” เป็นวันที่มีประเพณีทางศาสนาคล้ายกับการขนทรายเข้าวัดและเล่นรดน้ำกันทั่วไป อย่างสนุกสนานเป็นวันที่หนุ่มๆสาวๆไปชุมนุมกันที่หาดทรายที่ได้สะพาน นวรัตน์หรือที่แม่น้ำปิง และในตอนบ่นวันเดียวกัน จะมีการจัดขบวนแห่พระพุทธรูปสำคัญประจำเมืองเชียงใหม่ คือ มีการ อัญเชิญ พระพุทธสิหิงค์ และ พระเสด็จมณี เข้าสู่ที่ประดิษฐานในประติมาภรณ์ที่จัดไว้ ณ วัด พระสิงห์วรมหาวิหารเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้านมัสการสร่งน้ำพระพุทธรูปสิหิงค์และพระเสด็จมณีตลอดวัน และ จะมีการเล่นรดน้ำกันตามถนนของหนุ่มสาวอย่างสุภาพชนกันจนกระทั่งเย็น

ในวันนี้จะถือว่าเป็นวันสำคัญ เราจะไม่ว่าอะไรที่ไม่เป็นมงคลจะไม่มีการคำทอ โกรธกันทะเลาววิวาท โบราณถือว่าบุคคลใดคำทอกันแล้ว ปากของบุคคลนั้นจะเน่า เพราะเป็นวันเนาจะถือเคร่งที่สุด ไม่ทำอะไรผิดศีลห้า ทั้งผู้ใหญ่ตลอดจนเด็กๆ การขนทรายเข้าวัดในวันนี้จะสนุกสนานกันมาก หนุ่มสาวชาวเหนือจะแต่งกายสวยงามแบบพื้นเมืองเพื่อเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมของเมืองเหนือเพื่อเป็นแบบอย่างให้เยาวชนทั้งหญิงและชายของเราได้ยึดถือเป็น “เอกลักษณ์” ของเมืองเหนือสืบต่อไป

วันเนา หรือ วันเนา นอกจากจะเป็นวันขนทรายแล้วยังเป็น “วันดา” หมายถึง จัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ที่จะต้องจัดไปทำบุญใน วันพญาวัน หรือวันเริ่มเปลี่ยนศักราชใหม่ จะมีการจัดหาอาหารขนมส่วนมากจะเป็นขนมของชาวเหนือเรา จะมี ขนมจ็อก ข้าวเหนียวแดง ข้าวแต่น ข้าวแคบ เป็นต้น วัน “พญาวัน” วันนี้ตอนเช้าจะมีการ ทานขันข้าว เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ญาติมิตร บิดามารดา ที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

วันปากปี หรือ พิธีดำหัว สำหรับวันปากปีนี้เรียกว่าเป็นวันสำคัญ เช่นเดียวกัน เพราะตามหัววัดต่างๆ ที่มีเจ้าอาวาสอายุยังน้อยอยู่ ร่วมกับคณะศรัทธาแต่ละวัดจัดเตรียมของเพื่อที่จะได้ไปดำหัวพระผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสมาก ตามวัดต่างๆที่มีอยู่ในเชียงใหม่ ของที่จัดทำเพื่อจะนำไปดำหัวพระผู้ใหญ่นั้น จะมีน้ำขมิ้นส้มป่อย ต้นดอก หมากส้มและมีเครื่องอัฐบริวารอยู่ข้างพอสมควร

กรรมวิธีการขนทรายเข้าวัดเพื่อก่อเจดีย์ทราย

จะมีอุบาสก ผู้มีอายุ หรือ ปู่จ่านของวัด หรือพรภิกษุสามเณรภายในวัดช่วยกันทำโครงร่างเจดีย์โดยจัดหาไม้ไผ่มาสานเป็นชั้นวงกลม ลักษณะเป็นพระเจดีย์ 3 ชั้นบ้าง 5 ชั้นบ้าง 7 ชั้นบ้าง จะทำกันในวันเนาหรือวันดา

แหล่งที่มาของข้อมูล

ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเชียงใหม่, 2539, ประเพณีเก่าเชียงใหม่ 700 ปี, เชียงใหม่ : ชมรมอนุรักษ์

วัฒนธรรมประเพณีเชียงใหม่.